

$$P_{12} = M_1 + \Theta_1 \quad (8)$$

Burada, M_1 - formalinlə dezinvaziya zamanı 1 m² sahəyə işlədilən preparatın qiyməti, Θ_1 - 1 m² sahənin dezinvaziyası zamanı çəkilən əməyin xərci.

Köhnə qiymətlə $P_{12} = 500 + 10 = 510$ manat

Təzə qiymətlə $P_{12} = 10 + 0,2 = 10,2$ qəpik

Deməli,

Köhnə qiymətlə $P_1 = P_{11} + P_{12} = 19 + 510 = 529$ manat

Təzə qiymətlə $P_1 = P_{11} + P_{12} = 0,4 + 10,2 = 10,6$ qəpik

Qiymətləri yerinə qoyub iqtisadi səmərəni hesablayaq:

Köhnə qiymətlə $\bar{I}_1 = \bar{I}_1 - P_1 = 540 - 529 = 11$ manat

Təzə qiymətlə $\bar{I}_1 = \bar{I}_1 - P_1 = 10,8 - 10,6 = 0,2$ qəpik

İqtisadi səmərənin hesablanması haqda ümumiləşdirilmiş məlumatlar cədvəldə verilir.

Aparılan hesablamalardan bir daha aydın olur ki, natrium hipoxloritlə dezinvaziya zamanı 1403 manat (28 qəpik), formalinlə isə 11 manat (0,2 qəpik) iqtisadi səmərə alınır.

Göründüyü kimi natrium hipoxloridin səmərəliliyi formalinə nisbətən yüksəkdir. Onun tətbiqi iqtisadi cəhətdən daha əhəmiyyətlidir. Digər tərəfdən natrium hipoxlorit formalinlə müqayisədə az toksikidir, tez parçalanır, ətraf mühitin çirklənməsinə səbəb olmur.

ƏDƏBİYYAT

1. Musayev M.Ə., Hacıyev A.T., Yolçiyev Y.Y., Vahidov S.M., Mustafayeva Z.Ə. Azərbaycan ev quşlarının parazitləri və onlara qarşı mübarizənin elmi əsasları. Bakı, Elm, 1991, 160 s. 2. Мачинский А.П., Орехов В.С. О заболеваемости и смертности цыплят при кокцидиозе. Уч. Зап. Морд. Ун-та, 1968, т.25, №1, с. 68-73. 3. Аннагиев А.А., Широков Н.М., Азимов И.М., Аскеров Д.А., Нурмамедов В.И., Игидова Н.М., Гумбатов Ю.К. Авторское свидетельство за № 980305 на изобретение "Дезинфицирующее средство", 1982 г. 4. Насиу-ев Y.H. Helmintozlarda tətbiq işlərinin iqtisadi səmərəsinin hesablanması "Azərbaycan Aqrar Elmi" jurnalı, 2000, №1-2, s.66-70. 5. Ветеринарное законодательство, Москва, Колос, 1981, с.627-630. 6. Методика определения экономической эффективности ветеринарных мероприятий. Москва, 1997, 84 с. 7. Справочник по организации ветеринарной службы, Москва, Колос, 1974, с. 117-125. 8. Экономическая оценка ущерба от эймериоза и эффективности противоэймериозных мероприятий, Москва, МСХ СССР ГУВ, 1986

ABŞERON RAYONUNUN FƏRDİ TƏSƏRRÜFATLARINDA TOYUQLARIN ASKARİDİOZUNUN EPİZOOTİK SİTUASIYASININ ÖYRƏNİLMƏSİ

S.Y. BAYRAMOV, baytarlıq elmləri namizədi
Azərbaycan ET Baytarlıq İnstitutu

Askaridioz quşların başlıca helmintozlarından biri olub, quşçuluq təsərrüfatlarına çox böyük iqtisadi zərər vurmaqda hələ də davam etməkdədir. Bu helmint törədici si Ascaridia qallı quşların helmintləri arasında ən çox yumurtavermə qabiliyyətinə malikdir. Belə ki, bir yumurta vermə qabiliyyətinə malik askaridi gün ərzində 140 minə yaxın və yaşadığı müddət ərzində isə 50-51 milyona qədər yumurta qoyur. Quşları yoluxdurma qabiliyyətinə malik olan invazion askaridi yumurtaları xarici mühitin təsirinə çox davamlıdır. Ona görə də xaricə düşmüş yumurtalar müvafiq şərait olduqda 2-3 il diri qalır.

Əhalinin fərdi təsərrüfatlarında askaridiozun yayılmasını öyrənmək məqsədilə Abşeron rayonunun Mehtiabad, Nübar, Saray kənd və qəsəbələrində ilk növbədə quşların kal nümunələri götürülərək koproloji müayinələr aparılmışdır. Hal-hazırda iri quşçuluq fabriklərində quşların hamısı qəfəs şəraitində saxlandığı üçün demək olar ki, yoluxma aşkar edilməmişdir. Ona görə də müayinələri yoluxma mənbəyi olan gəzinti sahəsi və döşəmə şəraitində saxlanan, əsasən 3-4 və 6-8 aylığa qədər olan quşlarda aparıldı. Kal nümunələri hər bir kənd və qəsəbədə ayrı-ayrılıqda 200 ədəd olmaqla götürülərək müayinə edilmişdir. Hər bir rüblər üzrə isə

50 kal nümunəsi götürülərək müayinə edilmiş və müayinələrin nəticələri 1-ci cədvəldə verilmişdir. Müayinələr apardığımız təsərrüfatlarda hər rübdə və hər yaş qrupunda 20 quşda yarma müayinəsi aparılaraq yoluxmanın ekstensivliyi (invaziyanın ekstensivliyi İE) hər dəfə 10 yoluxmuş quşun bağırsağından tapılan askaridilər sayı ilə invaziyanın intensivliyi (İİ) müəyyən edilmiş və nəticələr 2-ci cədvəldə göstərilmişdir.

Qeyd etdiyimiz kənd və qəsəbələrdə yarma müayinəsi apardığımız 480 quşdan 141-nin bağırsağından tapılan askaridilərə görə intenseffektivlik (İE) 29, 3% yoluxma aşkar edildi.

Fərdi təsərrüfatlarda invaziyanın intensivliyini (İİ) müəyyən etmək üçün hər dəfə 5 yoluxmuş quşun bağırsağından tapılan askaridilərin sayına görə müəyyən edildi. Müayinənin nəticəsi 3-cü cədvəldə verilmişdir.

Apardığımız müayinələrdən sonra ən yüksək yoluxma Nübar kəndindəki fərdi təsərrüfatlarında müəyyən edildi. Quşlarda aparılan yarma müayinəsinə (İE) görə 36.7%, koprologiyaya görə 35.3%, orta intensivlik isə 7% (2-12) nematod olmuşdur. Quşlar arasında yoluxmanın yüksək olması tövlələrin peyindən vaxtında təmizlənməməsi, baytar-sanitar qaydalarına

əməl edilməməsi və dehelminti-
zasiyaların vaxtaşırı aparılma-
masıdır. Saray qəsəbəsindəki
fərdi təsərrüfatlarda yoluxma
koproloji müayinəyə görə
27.5%, yarma müayinəsinə gö-
rə 27.1%, orta intensivlik isə
6.1% (1-9) askarid olmuşdur.
Burada ümumi sanitar vəziyyət
Nübar kəndinə nisbətən
aşağı olmasına baxmayaraq
yoluxma faizləri göstərir ki, as-
karidiaz geniş yayılmaqdadır.
Askaridiazla zəif yoluxma
Mehtiyabad qəsəbəsindəki fərdi
təsərrüfatlarda qeydə alınmış-

Fərdi quşçuluq təsərrüfatlarında askaridiazın yayılması (koproloji müayinə)

Cədvəl 1.

Quşların yaş qrupu	Müayinə edilib	Yoluxub		Yoluxma faizi						
				Fərdi təsərrüfatlar			Rüblər üzrə			
		Miqdarı	faizlə	Mehtiyabad qəs.	Nübar kənd	Saray qəsəb.	1	2	3	4
3-4 aylıq	600	145	24.2	15.5	33	24	21.9	24	27.8	23.7
6-8 aylıq	600	195	32.5	29	37.5	31	33.8	35.9	38	36.2
Cəmi	1200	340	28.4	22.3	35.3	27.5	27.9	30	32.9	29.9

Fərdi quşçuluq təsərrüfatlarında askaridiazın yayılması (yarma müayinəsinə əsasən)

Cədvəl 2.

Quşların yaş qrupu	Müayinə edilib	Yoluxub		Yoluxma faizi						
				Fərdi təsərrüfatlar			Rüblər üzrə			
		Miqdarı	faizlə	Mehtiyabad qəs.	Nübar kənd	Saray qəsəb.	1	2	3	4
3-4 aylıq	240	61	25.4	16.3	34.9	25	19.5	21	24.9	23.9
6-8 aylıq	240	80	33.3	32.1	38.5	29.3	29.8	33.9	38.9	35
Cəmi	480	141	29.3	24.2	36.7	27.1	24.6	22.4	31.9	29.4

Fərdi quşçuluq təsərrüfatlarında askaridiazın intensivliyi

Cədvəl 3.

Quşların yaş qrupu	Müayinə edilib	Cəmi askaridi. tap.	Bütün fər. təsər. üzrə		Mehtiyabad qəsəbəsi		Nübar kəndi		Saray qəsəbəsi		Rüblər üzrə orta intensivlik			
			Orta	Hüdud	Orta	Hüdud	Orta	Hüdud	Orta	Hüdud				
											1	2	3	4
3-4 aylıq	60	288	4.8	1-8	4.1	1-5	5.6	1-11	4.9	1-8	4.9	6.7	8.1	7.3
6-8 aylıq	60	423	7	2-12	5.5	1-7	8.4	2-12	7.3	1-9	5.8	7.4	9.8	8.3
Cəmi:	120	711	5.9	1-12	4.8	1-7	7	2-12	6.1	1-9	5.8	7	8.9	7.8

dır. Eİ-24.2-22.3%, İİ-4.8% (1-7) nematod olmuşdur. Quş damları nisbətən təmiz, gəzinti sahəsinin böyük olması bir sıra baytar sanitar tədbirlərinin vaxtında aparılması askaridi yumurtalarının inkişafı üçün şəraitin o qədər də münasib olmaması ilə əlaqədardır.

Aparığımız 2 yaş qrupunda ən yüksək yoluxma 6-8 aylıqlarda yarmaya görə 33.3%, orta İİ-7% (2-12), nisbətən zəif yoluxma 3-4 aylıq quşlarda İE-25.4%, İİ-4.8% (1-8) ədəd askaridi olmuşdur. Yaş qruplarında yoluxma dərəcəsinin bir-birindən fərqlənməsi təsərrüfatlarda quşların bəslənməsi ilə və aparılan dehelmintizasiyalarla izah etmək olar. Bizim apardığımız müayinələrin nəticəsinə əsasən 3-4 aylıq cücələr 6-8 aylıq quşlara nisbətən zəif yoluxmuşdur. Bir sıra ədəbiyyat məlumatları göstərir ki, 3-4 aylıq quşlara nisbətən 6-8 aylıq quşlar daha çox yoluxurlar. (P.A. Veliçkin, 1964; M.İ. Litiçevski, 1969; E.V. Merkulov, 1973).

Aparığımız müayinələr göstərir ki, fərdi quşçuluq təsərrüfatlarında müxtəlif rüblərdə askaridiazla yo-

luxma dərəcəsində elə də böyük fərq yoxdur. Birinci rüb Eİ-24.6%, İİ-5.8 ədəd 2-ci də 22.4% və 7, 3-cü 31.9%, 8.9, 4-cü də 29.4% 7.8 ədəd. Aldığımız nəticələrdə belə fərqlənməsinin olması quşçuluq təsərrüfatlarında eyni qaydada saxlanması və tövlələrdə baytar-sanitar qaydalarına tam əməl edilməməsi ilə əlaqədardır. 2 və 3-cü rüblərdə o biri rüblərə nisbətən yoluxmanın yüksək olması həmin rüblərdə hava temperaturunun yüksək olması ilə izah edilir.

Son 25-30 ildə yoluxmanın ümumi dərəcəsinin eyni dərəcədə olmasına baxmayaraq askaridiazın intensivliyi xeyli (3.5 dəfəyə qədər) aşağı düşmüşdür.

Bu isə onu göstərir ki, askaridiazın fərdi təsərrüfatlara vurduğu iqtisadi zərərin qarşısını almaq məqsədilə dehelmintizasiyanın aparılması vaxtlı vaxtında təmin edilməli, yüksək anthelmint səmərəyə malik olan yeni preparat və kimyəvi birləşmələrdən istifadə edilməli və təsərrüfatlarda baytar-sanitar işlərinin ardıcıl və davamlı qaydada aparılması ilə izah edilir.

ƏDƏBİYYAT

- 1.Ахундов С. М. К вопросу распространения аскаридоза кур в низменных районах западного Азербайджана. Учен. зап. Азерб. СХИ, 1972, серия ветеринарии, № 3.
- 2.Величкин П.А. Аскаридоз и гетеракидоз кур. М. Изд-во "Колос", 1964, 63 с.
- 3.Литичевский М.И. Экспериментальное изучение зависимости инвазии цыплят гельминтами от способа содержания их. Материалы к научн. конференции ВОГ. -1969, Ч.2. - с. 168-171.
- 3.Меркулов Е.В. Вопросы эпизоотологии аскаридоза кур и опыт оздоровления пламенных птицеводческих хозяйств от этой инвазии в предгорной зоне Северного Кавказа. - Авторефер. дисс. канд. вет. наук.-М., -1973